

Л. Л. ШЕВЧЕНКО

Український мовно-інформаційний фонд НАН України
м. Київ, Україна
Електронна пошта larisa_shevchenko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8467-4285>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОВНОГО ВТІЛЕННЯ ТЕКСТОВИХ КОНЦЕПТІВ (на матеріалі провідних концептів Нового Заповіту)

Стаття присвячена аналізу провідних концептів Нового Заповіту («Ісус Христос», «віра», «спасіння», «гріх»), з'ясуванню засобів їх творення. Досліджувані концепти постають як багатомірні текстові утворення, складні структурні одиниці з великими наборами вербалізаторів, організовані асоціативно-семантичними полями. Така концептуальна активність мовних засобів при творенні концептуальних структур пов'язана з тим, що названі концепти відіграють важливу структурувальну роль у розкритті змісту твору, його важливих комунікативних завдань, об'єктивують основні тематичні лінії, найважливіші смислові домінанти, пов'язані з провідними біблійними ідеями, що створюються контекстом цілого.

Вивчення складу концептуальних полів через з'ясування лексико-семантичних і синтаксичних засобів їх розгортання дозволяє розкрити зміст досліджуваних концептів, представляючи їх як багатомірні утворення, сформовані взаємопов'язаними компонентами, що їх номінують. Концепти емпірично узагальнюють контексти, в яких уживаються, утворюючи цілісний і структурований змістовий простір, організований концептуальними полями.

Важливим при дослідженні текстових концептів є аналіз мовних явищ, задіяних для їх створення. Мовна експлікація концептуальних утворень відбувається значною мірою на рівні парадигматики, що представляє набір дискретних однотипних одиниць, — через засоби синонімії (загальномовні, контекстуальні й умовні синоніми) та деривації. Подаючи об'єкти всеохопно, синонімічні й дериваційні засоби розбудовують концепти, даючи їм досить вичерпну характеристику.

Значна активність мовних засобів, спрямована на створення провідних текстових концептів, на формування багатства й різноманітності їх інтерпретаційних полів, свідчить про той факт, що такі концепти пов'язані з найбільш комунікативно значущими текстовими параметрами, дослідження яких відкриває можливості для інтерпретації твору, виявлення його сутнісних характеристик, відтворення провідних тем та ідей.

Ключові слова: Новий Заповіт, концептуальні утворення, провідні біблійні концепти, мовне втілення концептів, концептуальна активність мовних засобів.

Останнім часом усе більше уваги лінгвісти приділяють тексту як головному засобу зберігання й передання знань у когнітивній інтерпретації. Когнітивна лінгвістика вивчає, як зберігаються наші знання про світ, як вони

представлені й структуровані у мові в процесі комунікації, їх класифікацію, категоризацію та концептуалізацію засобами мовної системи. Одним з інструментів моделювання інформації в когнітивній лінгвістиці є концепт як сукупність усіх смислів, які охоплює слово, а одним з її завдань є побудова концептуальної моделі мовних комунікацій як основи оперування знаннями. Розгляд наукових праць, присвячених вивченню мовних механізмів відтворення концептосистем, демонструє, що цей напрям є одним з пріоритетних у когнітивних дослідженнях М. Ф. Алефіренка, Л. Г. Бабенко, М. М. Болдирева, Н. С. Болотнової, С. Г. Воркачова, О. П. Воробйової, С. А. Жаботинської, В. І. Карасика, В. І. Кононенка, Т. А. Космеди, О. П. Левченко, В. А. Маслової, О. В. Орлової, З. Д. Попової, А. М. Приходька, Т. В. Радзівєвської, О. О. Селіванової, М. В. Скаб, Ю. С. Степанова, Й. А. Стерніна та ін. Узагальнення даних низки концептуальних досліджень свідчить, що в більшості трактувань концептів учені виходять з уявлення про них як про ментальні утворення. Саме цей факт детермінує складники концептів, про які йдеться в наукових працях — звичайно основну, ядерну ознаку (пласт, зону, компонент тощо) і додаткові, або пасивні. Деякі науковці інтерпретують концепти як мовні конструкти, аналізуючи найпоширеніші способи їх вербалізації, якими переважно виступають лексеми, фразеологізми, словосполучення, речення, тексти й сукупності текстів.

У нашому дослідженні концепт розглядається як певна когнітивна абстракція, яка узагальнює смисли своїх мовних реалізацій, що формується мовними одиницями, які локалізують його в тексті. Концептуальні утворення вивчаються через опис їхнього складу й способів мовленнєвих текстових експлікацій. Як зазначає М. М. Болдирев, «структура та зміст різних концептів виявляються через значення мовних одиниць, що репрезентують цей концепт, їхні словникові тлумачення, мовні контексти» [Болдырев 2004 : 26]. При інтерпретаційному аналізі відбір засобів вербалізації концепту здійснюється на основі його текстових реалізацій, тобто розглядаються відношення досліджуваної лексеми до інших мовних засобів, пов'язаних з нею парадигматично чи синтагматично.

Дослідження здійснювалося на прикладі тексту, який відіграє виняткову роль у людській цивілізації, є унікальним художнім і культурним пам'ятником — Святого Письма, а саме його частини — Нового Заповіту в українському перекладі І. Огієнка. Новий Заповіт, який сформувався з 45-го до 140-го років н. е., містить 27 книг: чотири Євангелія — від Матвія, Марка, Луки та Івана, в яких розповідається про народження Спасителя Ісуса Христа, про його життя, діяння, смерть і воскресіння. В інших книгах — Діяннях і Посланнях апостолів, в Одкровенні Івана Богослова (Апокаліпсис) — описане життя Христа, поширення християнства, тлумачиться віровчення, даються пророцтва про Божий суд і кінець світу.

Аналіз функціонування концептів Нового Заповіту дозволив з'ясувати таку закономірність: чим більшу частотність вони виявляють у творі, тим більша кількість текстових засобів актуалізується для їх формування. Таке явище «мобілізації» багатьох текстових засобів для створення концептуальних полів, а з них і відповідних концептів, можна назвати концептуальною активністю. Вона зумовлена тим, що концепти мають у тексті важливе функційне навантаження, визначене задумом усього твору, виступають як реду-

ковані позначення прототипних ситуацій (або тем та ідей різного статусу) [Вежбицкая 1996 : 337].

Комунікативно-прагматична спрямованість текстового цілого продукує виникнення в текстовій матерії концептів як однієї з базових категорій, своєрідних домінант, що сприяють відтворенню позамовної дійсності. Метою естетичної мовленнєвої діяльності є адекватна репрезентація особистісних смислів, а її результатом — сукупність мовленнєвих актів — художній текст, який представляє певний зміст концептуальної системи автора. Процес текстотворення, на думку Т. В. Радзієвської, прямо пов'язаний з прагматичними факторами. Саме вони, вважає дослідниця, визначають будову текстів різних функційних класів [Радзієвська 1998 : 175]. Подібну думку висловив свого часу В. Г. Адмони: «Побудова тексту визначається його завданням — вираженням певного концептуально-тематичного змісту» [Адмони 1994 : 121]. Дані концептуального аналізу дозволяють визначити комунікативну орієнтованість тексту на адресата — принципи відбору та організації «мовних засобів різних рівнів у їхньому текстовому втіленні з урахуванням не тільки мовної системи, яка “стоїть” за текстом, але й мовленнєвої системності, зумовленої авторським задумом» [Болотнова 2002 : 138].

Матеріалом дослідження послужили найменування тих концептів, які виявили найбільшу частотність у текстовій концептосфері, а отже, найбільшу смислову вагу: «Ісус Христос», «віра», «спасіння», «гріх». Їх активне функціонування в текстовій матерії твору детермінувало численні мовні засоби для якомога повнішого відтворення актуальних для твору змістових і смислових структур. Тобто продуктивність і склад мовних одиниць, які утворюють концепти, задаються текстовою значущістю елементів концептосфери. Таким чином, названі концепти представлені розгалуженою системою текстових засобів Нового Заповіту різних рівнів і складності — лексичними, фразеологічними, морфологічними, синтаксичними.

Дослідження складу концептуальних полів шляхом з'ясування лексико-семантичних і синтаксичних засобів їх розгортання дозволяє розкрити зміст провідних текстових концептів, представляючи їх як складні утворення, сформовані взаємопов'язаними компонентами, що їх номінують. Концепт емпірично узагальнює контексти, утворюючи цілісний і структурований змістовий простір, формуючи його концептуальну сферу. Специфіку їх вербалізації виявляють концептуальні поля, які дозволяють системно представити коло концептуальних ознак, що їх реалізують відповідні текстові інтерпретації. Це дає можливість з'ясувати їх змістове наповнення. Н. С. Болотнова вбачає в застосуванні польового підходу основний метод вивчення концептуального змісту: «Вважаємо, що виділення концепту (концептуальний аналіз) можливе на основі текстових асоціативно-смислових полів, організованих концептуально і стимульованих лексичними структурами різних типів» [Болотнова 2003 : 83]. Поняття «концептуальне поле» вживається щодо впорядкованої множини мовних одиниць — концептуальних компонентів, пов'язаних між собою системними відношеннями, які об'єднуються на основі спільного смислу, формують один з аспектів концептуального змісту і згруповані навколо ключових слів тексту. Цілісність і зв'язність поля забезпечуються опорою на актуалізовані текстовим повтором компоненти концептотворення — слова й словосполучення, які формують концептуаль-

ні ознаки полів. Концептуальне поле системно організоване і включається у формування концептуальної сфери слова.

Експлікація концептів здійснюється текстовими засобами, що синтагматично чи парадигматично пов'язані з ключовою лексемою і наявні в найближчому контексті (звичайно в межах речення, рідше — в оточенні одного-трьох речень) Повторюючись у певних контекстах, вони об'єднують їх у типових змістових ситуаціях (полях), тобто «виявлення структури концепту можливе через спостереження за сполучуваністю відповідних мовних знаків» [Пименова 2003 : 30]. Як відзначає А. М. Приходько, «між ідеальною суттю концепту та його матеріальним втіленням не існує ізоморфізму: мовна об'єктивація концепту не має однозначного прив'язування до певного слова. У цьому розумінні концепт є дисперсним ментальним утворенням: будучи “розсіяним” серед мовних знаків, він може втілюватися або реалізуватися цілим рядом вербальних і навіть невербальних способів. Цю його особливість називають “поліапелювальністю” <...> — можливістю звернутися до концепту за допомогою різних знаків (патерн → знаки → концепт)» [Приходько 2013 : 78].

Системне дослідження засобів формування провідних концептів Нового Заповіту на змістовому рівні виявило, що в текстовому комунікативному процесі слова-номінанти таких концептів фіксуються через розгалужену систему мовних засобів. Так, наприклад, змістове наповнення концепту «віра» формується в тексті Нового Заповіту як багатокомпонентний комплекс, що відтворюється за допомогою різних лексичних засобів. Досліджуваний концепт варіативно представлений у тексті. Його осмислення відбувається насамперед при постійному оперті на зв'язки зі словами — найменуваннями Бога, Ісуса Христа, які є джерелом та об'єктом віри. Ця інформація міститься в численних контекстах. Переважно при цьому використовуються слова *Бог, Господь, Ісус Христос, Син Божий, Син Бога Живого*, а також їхні займенникові відповідники, наприклад:

«Нехай серце вам не тривожиться! *Віруйте в Бога, і в Мене віруйте!*» (Іван. 14:1), «Ми ж *увірували* та пізнали, що Ти *Христос, Син Бога Живого!*» (Іван. 6:69), «І я свідчив юдеям та геленам, щоб вони перед Богом покалялись, та *ввірували в Господа нашого Ісуса Христа*» (Дії 20:21), «Я *вірую*, що *Ісус Христос* то *Син Божий!*» (Дії 8:36, 37), «А по декількох днях прийшов Фелікс із дружиною своєю Друзіллою, що була юдейка, і покликав Павла, та слухав від нього про *віру в Ісуса Христа*» (Дії 24:24), «Поправді, поправді кажу вам: Хто слухає слова Мого, і *вірує в Того, Хто послав Мене*, життя вічне той має, і на суд не приходять, але перейшов він від смерті в життя» (Іван. 5. 24).

На фоні такої лексико-семантичної співвіднесеності слова *віра* із зазначеними найменуваннями об'єктивується один з найважливіших постулатів Нового Заповіту: віру ми отримуємо від Бога, Сина Божого Ісуса Христа, тобто вони є джерелом віри. При цьому в контекстах найчастіше використовуються фрази про віру в Ісуса Христа.

Поняття «віра» демонструє стійкий зв'язок із найменуваннями *Євангеліє, слово Євангелія*, які стали важливим фактором його концептуалізації. Функціонування слів і словосполучень, які вживаються в цих структурах, впливають на текстовий простір концептуального поля — «віру отримуємо через проповідь Євангелія». Субститутами слова *Євангеліє* в тексті виступають лексеми *Писання, проповідь, слово (Боже), проповідувати, благовісти-*

ти, промовляти, переконувати, досліджувати Писання, сповіщати, говорити та ін., актуалізуючи широке поле концептуальних засобів. Усі названі найменування маніфестують важливі складники поняття віри і є активними елементами організації досліджуваної концептосфери, наприклад:

«Як велике ж змагання повстало, Петро встав і промовив до них: Мужі-браття, ви знаєте, що з давнішніх днів вибрав Бог поміж нами мене, щоб погани почули *слово Євангелія* через уста мої, та й *увірували*» (Дії 15:7), «Бо я не соромлюсь *Євангелія*, бо ж вона сила Божа на спасіння кожному, хто *вірує*, перше ж юдеєві, а потім геленові» (Рим. 1: 16), «У Ньому й ви, як почули були слово істини, *Євангеліє* спасіння свого, та в Нього й *увірували*, запечатані стали Святим Духом обітниці» (Еф. 1: 13), «І багато хто з тих, хто слухав *слово, увірували*; число ж мужів таких було тисяч із п'ять» (Дії 4. 4), «І росло *Слово Боже*, і дуже множилося число учнів у Єрусалимі, і дуже багато священників були слухняні *вірі*» (Дії 6. 7), «Коли ж Він із мертвих воскрес, то учні Його згадали, що Він говорив це, і *ввірували в Писання та в слово, що сказав був Ісус*» (Іван. 2. 22), «Та коли йняли *віри* Пилипові, що *благовістив* про Боже Царство й Ім'я Ісуса Христа, чоловіки й жінки охрестилися» (Дії 8. 12), «Але признаюсь тобі, що в дорозі оцій, яку звуть вони ерессю, я Богові отців служу так, що *вірую* всьому, що в *Законі й у Пророків написано*» (Дії 24. 14).

Функціонування слів і словосполучень, які вживаються в цих структурах, формує текстовий простір концептуального поля – «Віру отримуємо через проповідь Євангелія».

Творення інших концептуальних полів розглядуваного поняття базується на понятті про те, що віра є основою для взаємовідносин людей з Богом. Вона є обов'язковою передумовою для того, щоб Бог міг діяти в житті людини, даючи їй прощення гріхів, зцілення, спасіння, праведність і вічне життя, тобто Бог діє в житті людини через віру.

Текстова інтерпретація досліджуваного концепту формує думку, що Ісус Христос через віру прощає гріхи. Вона експлікується завдяки таким словам, як *прощаються (відпускаються) гріхи, прощення (дарування) гріхів, виправдувати, виправдуватися* та ін. Об'єктивації цього твердження служать текстові фрагменти:

«І ото, принесли до Нього розслабленого, що на ложі лежав. І, як побачив Ісус їхню *віру*, сказав розслабленому: Будь бадьорий, сину! *Прощаються* тобі *гріхи* твої!» (Матв. 9:2), «А Ісус, *віру* їхню побачивши, каже розслабленому: *Відпускаються, сину, гріхи* тобі!» (Мар. 2:5), «Усі пророки свідкують про Нього, що кожен, хто *вірує* в Нього, одержить *прощення гріхів* Його Іменням» (Дії 10:43), «І в усім, у чому ви не могли виправдатись Законом Мойсеевим, через Нього *виправдується* кожен *віруючий*» (Дії 13:39), «Визволяю тебе від твого народу та від поган, до яких Я тебе посилаю, відкрити їм очі, щоб вони навернулись від темряви в світло та від сатаниної влади до Бога, щоб *вірую* в Мене отримати їм *дарування гріхів* і долю з освяченими» (Дії. 26: 17, 18).

Ще одне поле аналізованого концепту включає компоненти *видужати, стати здоровим, вздоровити, бути оздоровленим, прозріти, стати видющим, відкрилися очі* та ін. Таким чином, смисловий простір представлення зцілення через віру формується завдяки широкому колу синонімічних виразів. Його текстовими виявами є фрагменти Нового Заповіту:

«Ісус, обернувшись, побачив її та й сказав: Будь бадьорою, дочко, твоя *віра* спасла тебе! І *одужала* жінка з тієї години» (Матв. 9:22), «І через *віру* в Ім'я

Його *вздоровило* Ім'я Його того, кого бачите й знаєте. І *віра*, що від Нього, принесла йому *вздоровлення* це перед вами всіма» (Дії 3:16), «Ісус же до нього промовив: Іди, твоя *віра* спасла тебе! І той зараз *прозрів*, і пішов за Ісусом дорогою» (Мар. 10:52), «А Він їй сказав: Твоя *віра*, о дочко, спасла тебе; іди з миром, і *здоровою* будь від своєї недуги!» (Мар. 5:34).

Об'єктивація ще одного концептуального поля — «через віру Бог творить чудеса» — здійснюється завдяки функціонуванню прямого найменування Божих чудес — лексеми *чудо*. Інші фрагменти тексту демонструють опис цих чудес. Отже, аналіз поля виявляє коло семантичних і асоціативних складників, які його утворюють, наприклад:

«Такий початок *чудам* зробив Ісус у Кані Галілейській, і виявив славу Свою. І *ввірували* в Нього учні Його» (Іван. 2:11), «А як в Єрусалимі Він був у свято Пасхи, то багато хто *ввірували* в Його Імenna, побачивши *чуда* Його, що чинив» (Іван. 2:23), «А багато з народу в Нього *ввірували* та казали: Коли прийде Христос, чи ж Він *чуда* чинитиме більші, як чинить Оцей?» (Іван. 7:31).

Структура концепту «віра» репрезентована ще одним складником, який представлений польовим утворенням «віра спасає людей», що експлікований низкою дериватів: *спасати*, *спасений*, *спасатися*, *спасіння*. Дослідження вербалізації поняття «віра» як вектора на позначення спасіння дає інформацію про ще одну його домінуючу ознаку, що формується фразами:

«Хто *увірує* й охреститься, *буде спасений*, а хто не *ввірує* — засуджений буде» (Мар. 16:16), «А до жінки сказав Він: Твоя *віра* спасла тебе, іди з миром собі!» (Лук. 7:20), «А котрі край дороги, це ті, хто слухає, але потім приходить диявол, і забирає слово з їхнього серця, щоб *не ввірували* й *не спаслися* вони» (Лук. 8:12), «Ісус же промовив у відповідь: Чи не десять очистилось, а дев'ять же де? Чому не вернулись вони хвалу Богові віддати, крім цього чужинця? І сказав Він йому: Підведися й іди: твоя *віра* спасла тебе!» (Лук. 17:17-19).

Аналізований концепт синтезує свій зміст також через функціонування в контекстах, у яких проводиться думка про те, що віра робить людину праведною. Таким чином, текст Нового Заповіту представляє ще один напрям осмислення цього поняття:

«Правда бо Божа з'являється в ній з віри в віру, як написано: А *праведний* житиме *вірою*» (Рим. 1:17), «А тому, хто не виконує, але *вірує* в Того, Хто виправдує нечестивого, *віра* його *порахується* в *праведність*» (Рим. 4:5), «А що перед Богом Законом ніхто не виправдується, то це ясно, бо *праведний* житиме *вірою*» (Гал. 3:11), «щоб знайтися в Нім не з власною праведністю, яка від Закону, але з тією, що з *віри* в Христа, *праведністю* від Бога за *вірою*» (Фил. 3:9), «Що бо Писання говорить? *Увірував* Авраам Богові, і це йому *залічено* в *праведність*» (Рим. 4:3).

Структуровальну роль у цих фразах відіграють слова *праведний*, *праведність*, які в поєднанні зі словом *віра* показують ще один напрям відтворення досліджуваного динамічного конструкту.

Межі інтерпретації аналізованого концепту розширює його концептуальна ознака, яка стала експонентом текстових фрагментів Нового Заповіту, розкриваючи твердження, що Бог через віру дарує вічне життя. Ця думка знайшла відтворення в таких контекстах:

«Хто вірує в Сина, той має вічне життя; а хто в Сина не вірує, той життя не побачить, а гнів Божий на нім перебуває» (Іван. 3:36), «Оце ж воля Мого Отця, щоб усякий, хто Сина бачить та вірує в Нього, мав вічне життя, і того воскресу Я останнього дня» (Іван. 6:40)», «А погани, почувши таке, раділи та Слово Господнє хвалили. І всі ті, хто призначений був в життя вічне, увірували» (Дії 13:48).

Концептуальний компонент *вічне життя* є надзвичайно важливим для досліджуваного дискурсу, оскільки виявляє ту істину, що віра необхідна для дії Божої сили не лише в земному житті людини, а й має основоположне значення для життя майбутнього — у вічності.

Отже, функціонування концепту «віра» в Новому Заповіті формує польові утворення, представлені мовними одиницями, об'єднаними на основі загальних інтегральних ознак. Як свідчить дослідження, інтерпретаційне змістове поле концепту є широким, воно генерує численні текстові смисли, які можна представити у вигляді такої структури: віра в Ісуса Христа — від слухання Євангелії, через віру він прощає гріхи, зцілює, творить чудеса, спасає, дає праведність і вічне життя.

Інші провідні текстові концепти «Ісус Христос», «спасіння», «гріх» також постають у тексті Нового Заповіту як складні структури, сформовані значною кількістю концептуальних полів, що генерують численні текстові одиниці.

Втілення концептів реалізується в тексті мовними засобами, тому важливим є аналіз мовних явищ, задіяних для їх відтворення. Мовна експлікація концептосфери відбувається значною мірою на рівні парадигматики, що представляє набір дискретних однотипних елементів. Загалом вивчення мовного втілення концептів продемонструвало, що засоби моделювання концептуальних полів формуються звичайно на основі іменникових і дієслівних категорій. При цьому концептотвірним прийомом у тексті виступає повтор мовних одиниць, що служить забезпеченням структурної зв'язності його компонентів.

Значна частина парадигматичних концептотвірних компонентів створена на основі синонімічних та інших семантичних асоціативних зв'язків. Синонімія й синонімічні засоби репрезентують один із провідних способів концептуалізації світу. Представляючи об'єкт всеохопно, вони сприяють поліаспектній розбудові як окремих концептів, так і текстової концептосфери в цілому, даючи їм вичерпну характеристику. При цьому існує закономірність, що чим більшу змістову вагу має концепт, тим більше він отримує синонімічних характеристик, а отже, й розвиненішу структуру.

Особливості семантичної будови слів-синонімів були виявлені методом аналізу дефініцій, представлених тлумачним словником. Складна природа семантики слів, які відображають дійсність через елементи значення, відкриває можливості застосування методики компонентного аналізу, який «відіграє виняткову роль, особливо при описі лексики, і жодна адекватна теорія смислу не може обійтися без процедур, що забезпечують у тій чи іншій мірі компонентний аналіз значень» [Апресян 1963 : 113]. Процес утворення синонімів за сигніфікатом спонукає до розгляду спільних і диференційних ознак поняття, що створює платформу для формування синонімічних відношень. Семантичну структуру слова можна представити як набір її складників — сем, тобто найменших компонентів семантичної структури значення слова. Семний метод дозволяє описати значення як упорядковану сукупність окремих семантичних компонентів. «Семний аналіз може проводитися на

основі аналізу словникових дефініцій — семи можна “вилучити” з них логічним аналізом» [Левицький, Стернин 1989 : 145]. Дані словників дозволяють визначати спільні семи, що представляють загальні й особливі ознаки семантики слів, необхідні для об’єднання їх у єдину лексико-семантичну парадигму. Оскільки семний склад слів виявляють їхні словникові дефініції, для роботи були задіяні матеріали «Словника української мови» в 11 томах (далі — СУМ).

Загальномовна синонімія представлена в концептосфері Нового Заповіту небагатьма синонімічними рядами, що створюються за допомогою слів і словосполучень. На рівні формування полів концептуалізація тексту передбачає наявність константної зони у вигляді спільного семантичного простору на основі семантично близьких компонентів значення слів, які їх формують.

Так, у досліджуваному тексті низка слів уживається як загальномовні синоніми для формування мовного простору концепту «гріх» (*гріх, прогріх, провина, беззаконня, переступ, пристрасті гріховні*). У названому синонімічному ряду семантична єдність лексем ґрунтується на близьких за змістом архісемах на позначення порушення Божих заповідей, принципів і норм поведінки людини в суспільстві (‘порушення’, ‘відступ’, ‘негативний учинок’). Диференційні семи вводять ці слова в єдиний семантичний простір на позначення найменувань релігійного, морального планів: «**ГРІХ**, а, ч. 1. Порушення релігійно-моральних настанов, відступ від Божих заповідей» (СУМ 2: 171), «**ПРОГРІХ**, а, ч., *заст.* Гріх» (СУМ 8 : 162), «**БЕЗЗАКОННЯ**, я, с. Порушення правового порядку, законів, установлених у певному суспільстві, державі, в певну епоху» (СУМ 1 : 128), «**ПЕРЕСТУП**, у, ч. 1. *заст.* Злочин, порушення закону» (СУМ 6 : 290), «**ПРОВИНА**, и, ж. Те саме, що **винá**» (СУМ 8 : 131), «**ВИНА**, í, ж. 1. Негативний учинок або злочин; причетність до якоїсь неприємної події» (СУМ 1 : 438). Ділянки інтерпретаційних полів на позначення цих найменувань представлені в Новому Заповіті такими контекстами:

«Бо заплата за *гріх* смерть, а дар Божий вічне життя в Христі Ісусі, Господі нашім!» (Рим. 6:23), «і нас, що мертві були через *прогріхи*, оживив разом із Христом, спасені ви благодаттю» (Еф. 2:5), «маємо в Ньому відкуплення кров’ю Його, прощення *провин*, через багатство благодаті Його» (Еф. 1:7), «Кожен, хто чинить *гріх*, чинить і *беззаконня*. Бо *гріх* то *беззаконня*» (Іван. 3:4), «Закон же прийшов, щоб збільшився *переступ*. А де збільшився *гріх*, там зарясніла благодать, щоб, як *гріх* панував через смерть, так само й благодать запанувала через праведність для життя вічного Ісусом Христом, Господом нашим» (Рим. 5:20, 21).

Важливе місце в механізмі концептотворення займають контекстуальні синоніми — слова, які в певному тексті стають семантично подібними. Як варіантні найменування референтів контекстуальні синоніми завдяки спільним семам мають інтегративний потенціал для створення спільного концептуального простору. Проте семантичне зближення таких слів відбувається лише за наявності вираженої контекстуальної зумовленості. При цьому нерідко відбувається перебудова семного складу: головні семи нейтралізуються, відходять на другий план, а другорядні набувають семантичної ваги.

Аналіз матеріалу виявив різні контекстуальні синонімічні зближення у текстових фрагментах. Організація текстового простору Нового Заповіту для формування концепту «спасіння» спричинює використання номінацій

з істотним діапазоном варіювання. Спільність значень на основі виконання певного функційного навантаження спостерігається у слів *спасати, визволяти, очищати, знищувати, відіймати, відпускати* та ін. Роль ланки, яка поєднує їх спільною семантикою, виконують синонімічні семи на позначення позбавлення, звільнення від чогось, що є у значеннях дієслівних лексем, а саме 'усувати', 'допомагати позбутися', 'звільняти', 'позбавляти'. Про це свідчать такі словникові статті:

«**СПАСАТИ** 2, аю, аєш, *недок.*, **СПАСТІЙ**, сү, сєш; *мин. ч.* спас, ла, лó; *док., кого, що.* 1. *розм.* Те саме, що **рятувати**. 2. *рел.* За християнським віровченням — визволяти від вічних мук у загробному житті» (СУМ 9 : 491); «**РЯТУВАТИ**, ую, уєш, *недок.*, *кого, що.* Усувати загрозу смерті, знищення і т. ін. для кого-, чого-небудь; захищати когось, щось від чогось, небезпечного для життя, існування» (СУМ 8 : 927), «**ВИЗВОЛЯТИ**, аю, аєш, *недок.*, **ВИЗВОЛИТИ**, лю, лиш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Робити вільним кого-, що-небудь, надавати свободу кому-, чому-небудь. 2. *кого, що, перев. док.* Допомогати позбутися чого-небудь, неприємного (хвороби, болю і т. ін.)» (СУМ 1 : 397), «**ВІДНІМАТИ, ВІДІЙМАТИ**, аю, аєш, *недок.*, **ВІДНІЯТИ, ВІДІЙНЯТИ**, відніму, віднімєш; *мин. ч.* відняв, няла, ло; *мн.* відняли; *док., перех.* 1. *у кого.* Забирати, відбирати що-небудь силою. / *перен.* Позбавляти когось певних властивостей» (СУМ 1 : 611), «**ОЧИЩАТИ**, аю, аєш і *рідко* **ОЧИЩУВАТИ**, ую, уєш, *недок.*, **ОЧИСТИТИ**, ищу, истиш, *док., перех.* 2. Забирати звідкись усе зайве, непотрібне, стороннє; звільняти від усього зайвого, непотрібного, стороннього. / Звільняти від чого-небудь стороннього, шкідливого, небажаного» (СУМ 5 : 832), «**ВІДПУСКАТИ**, аю, аєш, *недок.*, **ВІДПУСТИТИ**, ущу, устиш, *док., перех.* 1. Дозволяти кому-небудь піти, залишити когось або щось. 2. Давати комусь волю, звільняти з-під варті» (СУМ 1 : 625), «**ЗНИЩУВАТИ**, ую, уєш, *недок.*, **ЗНИЩИТИ**, щу, щиш; *наказ. сп.* знищ; *док.* 2. *що.* Позбавляти чого-небудь, усувати щось» (СУМ 3 : 664).

Функційне зближення лексем на позначення спасіння, позбавлення від гріха відбувається в ряді фрагментів. Контекстуальною умовою для такого зближення стала взаємодія слів *спасати, визволяти, очищати, знищувати* з лексемою *гріх*. Механізм побудови синонімічних відношень пов'язаний при цьому з актуалізацією в дієсловах сем на позначення позбавлення, звільнення, визволення. Про це свідчать такі приклади:

«Але щоб ви знали, що *процати гріхи* на землі має владу Син Людський, тож каже Він розслабленому: Уставай, візьми ложе своє, та й іди у свій дім!» (Матв. 9:6), «І вона вродить Сина, ти ж даси Йому ймення Ісус, бо *спасе* Він людей Своїх *від їхніх гріхів*» (Матв. 1:21), «Коли ж ходимо в світлі, як Сам Він у світлі, то маємо спільність один із одним, і кров Ісуса Христа, Його Сина, *очищує* нас *від усякого гріха* (Іван. 1:7), «бо інакше Він мусів би часто страждати ще від закладин світу, а тепер Він з'явився один раз на схилку віків, щоб власною жертвою *знищити гріх*» (Євр. 9:26).

Загальна позатекстова орієнтація — формування змістової єдності для вираження закликати покаятися, не грішити — зумовлює функціонування в концепті «гріх» форми наказового способу дієслова *грішити* з часткою *не*, словосполученням *більше не*, а також синонімічних засобів — дієслів (*покаятися, навернутися, відвертатися, очистити(ся), освятитися, навертатися* та ін.). Їхніми носіями виступають численні контексти:

«Після того Ісус стрів у храмі його, та й промовив до нього: Ось видужав ти. *Не гріши ж уже більше*, щоб не сталося тобі чого гіршого!» (Іван. 5:14),

«А Бог учинив так, як Він провіщав був устами Своїх усіх пророків, щоб терпіти Христові. *Покайтеся ж та наверніться*, щоб Він змилювався над вашими *гріхами*, щоб часи відпочинку прийшли від обличчя Господнього, і щоб послав заповідженого вам Ісуса Христа, що Його небо мусить прийняти аж до часу відновлення всього, про що провіщав Бог від віку устами всіх святих пророків Своїх!» (Дії 3: 18–21), «щоб оком дивились вони і не бачили, вухом слухали і не зрозуміли, щоб коли вони *не навернулися*, і відлучені будуть *гріхи* їм!» (Мар. 4:12), «Воскресивши Свого Отрока, Бог послав Його перше до вас, щоб вас поблагословити, щоб кожен із вас *відвернувся від злих своїх учинків!*» (Дії 3:26), «Отож, мої любі, мавши ці обітниці, *очистьмо* себе від усякої *нечисті тіла та духа*, і творімо святиню у Божім страху!» (2 Кор. 7:1).

Семантика наведених слів відбита у таких формулах тлумачення:

«**ГРІШИТИ**, ш^у, ш^іш, *недок.* 1. Робити, чинити гріх (у 1, 2 знач.)» (СУМ 2 : 172), «**ГРІХ**, а, 1. *рел.* 1. Порушення релігійно-моральних догм, настанов і т. ін. 2. Поганий, непорядний вчинок; якийсь недолік, помилка, недогляд» (СУМ 2 : 171), «**ПОКАЯТИСЯ**, аюся, аєшся; *наказ. сп.* покайся; *док.* 1. Визнати свою провину, виявляючи жаль з приводу зробленого, того, що сталося, і т. ін. // Змінити свою поведінку, думку, погляд, визнаючи їх неслухняними, відмовляючись від чогось, засуджуючи щось і т. ін. 2. Пошкодувати, пожалкувати за зробленим учинком» (СУМ 7 : 18), «**ОСВЯЧУВАТИСЯ**, уюся, уєшся, *недок.*, **ОСВЯТИТИСЯ**, яч^уся, ятишся, *док.* 1. Ставати святим, освяченим» (СУМ 5 : 758), «**СВЯТИЙ**, *поет.* **СВЯТ**, а, є, 4. *перен.* Морально чистий, благородний, бездоганний у житті, поведінці тощо» (СУМ 9 : 101–102), «**НАВЕРТАТИСЯ**, аюся, аєшся, *недок.*, **НАВЕРНУТИСЯ**, верн^уся, вернешся, *док.* 5. *перен.* Визнаючи що-небудь, переконаючись у чомусь, змінювати свої дії, погляди і т. ін.» (СУМ 5 : 28–29), «**ВІДВЕРТАТИСЯ**, аюся, аєшся, *недок.*, **ВІДВЕРНУТИСЯ**, ерн^уся, ернешся, *док.* 5. *перен.* Виявляти небажання, нех^іть робити що-небудь» (СУМ 1 : 562–563), «**ОЧИЩАТИ**, аю, аєш і *рідко* **ОЧИЩУВАТИ**, ую, уєш, *недок.*, **ОЧИСТИТИ**, йщу, йстиш, *док.*, *перех.* 3. *перен.* Робити чистим у моральному відношенні» (СУМ 5 : 832).

Семна спільність слів для відтворення заклику до покаяння ґрунтується на певних компонентах, які активізовані текстовими фрагментами, тобто семантичне зближення названих слів зумовлене розвитком у таких контекстах певних індивідуальних умов, що сприяють цьому. Такі умови виникли завдяки відтворенню комунікативних ситуацій на відображення покаяння. Наведені вище слова виділяються у спільний розряд найменувань завдяки семам на позначення визнання провини, зміни своїх дій, поглядів, морального очищення, які можна узагальнити таким чином: полишення гріховного життя ('не чинити гріха', 'визнати провину', 'ставати святим, освяченим', 'змінювати погляди', 'робити чистим у моральному відношенні' та ін.).

У процесі моделювання концептуальних полів Нового Заповіту були виділені ще одні парадигматичні групи — слова, що вступають у системні відношення під впливом екстралінгвальної дійсності, тобто синоніми за денотатом. Вони використовуються для найменування одного й того самого об'єкта або теми, ситуації позамовної дійсності. Єдність таких слів визначається спільністю референції, тобто їх співвіднесеністю з певним предметом відтворення. У дослідженні вони отримали найменування умовних синонімів, оскільки загальноприйняте поняття мовної синонімії ґрунтується на близькості значень слів на основі спільних компонентів. У тексті Нового Заповіту такі слова мають достатньо можливостей для формування концептів. Становлення концептуальних полів зумовлене в таких випадках спільністю

позамовних зв'язків і відношень компонентів поля з відповідним фрагментом позамовної дійсності.

У досліджуваному тексті умовносинонімічні відношення в концептуальних полях отримали широке представлення. Так, наприклад, у концепті «Ісус Христос» співвідносяться такі власні назви: *Бог, Господь (слави), Син (Божий, Бога Живого, Людський, Отчий, Давидовий, Всевишнього), Спаситель, Спас, Месія, Агнець (Божий; що заколений), Отрок, Учитель, Наставник, Первосвященник, Улюблений, Праведний, Цар (Юдейський, Ізраїлів), Цар над царями, Пан над панам, Світло для світу, Начальник і Виконавець віри, Посередник Нового Заповіту, Свідок вірний, Первенець з мертвих, Владика (земних царів).*

Найменування Ісуса Христа мають у тексті певне функційне навантаження, насамперед вони свідчать, Хто Він (*Бог, Син Божий, Син Людський, Учитель, Син Давидів*). Це відображено в таких контекстах:

«А той чоловік, що демони вийшли із нього, став благодати Його, щоб бути при Ньому. Та Він відпустив його, кажучи: Вернися до дому свого, і розкажи які речі великі вчинив тобі *Бог!* І той пішов, і по цілому місту звістив, які речі великі для нього *Ісус* учинив! А коли повернувся *Ісус*, то люди Його прийняли, бо всі чекали Його» (Лук. 8:38–39), «Ми знаємо, що *Син Божий* прийшов, і розум нам дав, щоб пізнати Правдивого, і щоб бути в правдивому *Сині Його, Ісусі Христі*. Він *Бог* правдивий і вічне життя!» (1 Іван. 5:20), «А *Ісус* відказав їм: Поправді кажу вам, що коли, при відновленні світу, *Син Людський* засяде на престолі слави Своєї, тоді сядете й ви, що за Мною пішли, на дванадцять престолів, щоб судити дванадцять племен Ізраїлевих» (Матв. 19:28).

Ряд найменувань Ісуса Христа демонструє його повноваження, владу й апелює до його місії. Вони актуалізуються в таких текстових фрагментах:

«Наказую перед Богом, що оживлює все, і перед Христом Ісусом, Який добре визнання засвідчив за Понтія Пилата, щоб додержав ти заповідь чистою та бездоганною аж до з'явлення *Господа нашого Ісуса Христа*, що його свого часу покаже блаженний і єдиний міцний, *Цар над царями та Пан над панами*» (1 Тим. 6:13–16), «Бо сьогодні в Давидовім місті народився для вас *Спаситель, Який є Христос Господь*» (Лук. 2:11), «Він знайшов перше Симона, брата свого, та й говорить до нього: Знайшли ми *Месію*, що визначає: *Христос*. І привів він його до *Ісуса*. На нього ж споглянувши, промовив *Ісус*: Ти Симон, син Йонин; будеш званий ти Кифа, що визначає: скеля» (Іван. 1:41–43), «І, поглянувши на *Ісуса*, що проходив, Він сказав: Ото *Агнець Божий!*» (Іван. 1:36), «А *Ісус* відповів і сказав йому: Що ти хочеш, щоб зробив Я тобі? Сліпий же Йому відказав: *Учителю*, нехай я прозрю! *Ісус* же до нього промовив: Іди, твоя віра спасла тебе! І той зараз прозрів, і пішов за *Ісусом* дорогою» (Мар. 10:51, 52), «І не звіться наставниками, бо один вам *Наставник, Христос*» (Матв. 23:10).

У Новому Заповіті функціонує низка іменників, які в поєднанні зі словом *гріх* використовуються для позначення прощення гріхів (концепт «гріх»). Релевантними для відтворення відповідних контекстів стали слова *відкуплення, прощення, очищення, вблагання, виправдання, дарування*, які не пов'язані синонімічними зв'язками. Єдиний мовний простір при функціонуванні цих слів формується завдяки текстовій сполучуваності зі словом *гріх* для відтворення позатекстової ситуації — прощення гріхів. Подібні ілюстрації є регулярно повторюваними текстовими побудовами. Їх представлено в текстовому матеріалі:

«Він був сяєвом слави та образом істоти Його, тримав усе словом сили Своєї, учинив Собою *очищення* наших *гріхів*, і засів на правиці величності на висоті» (Євр. 1:3), «визволив нас із влади темряви й переставив нас до Царства Свого улюбленого Сина, в Якім маємо *відкуплення* і прощення *гріхів*. Він є образ невидимого Бога, роджений перш усякого творива» (Кол. 1:13–14), «Не в тому любов, що ми полюбили Бога, а що Він полюбив нас, і послав Свого Сина *вблаганням за наші гріхи*» (1 Іван. 4:10), «що був виданий за наші *гріхи*, і воскрес для *виправдання* нашого» (Рим. 4:25), «відкрити їм очі, щоб вони навернулись від темряви в світло та від сатаниної влади до Бога, щоб вірою в Мене отримати їм *дарування гріхів* і долю з освяченими» (Дії 26:18).

Для самого найменування гріха крім загальнономовних у тексті задіяні також умовні синоніми. Близькість значень слів *безбожність*, *нечистість*, *загинув* на позначення гріха виявляється на фоні системної сполучуваності лексем цієї семантики зі словами на позначення спасіння. Таким чином, близькість зв'язків названих слів з лексемою *гріх* визначається спільністю загальної поняттєвої бази на основі параметра системного використання в типових контекстах. Вони застосовуються для формування концептуального поля на позначення того, що Ісус Христос звільняє від гріхів. Їх функціонування зафіксовано в таких текстових фрагментах:

«Прийде з Сіону *Спаситель*, і відверне *безбожність* від Якова, і це заповіт їм від Мене, коли відійму гріхи їхні!» (Рим. 11:26), «Бо з'явилася Божа благодать, що *спасає* всіх людей, і навчає нас, щоб ми, відцуравшись *безбожності* та світських пожадливістей, жили помірковано та праведно, і побожно в теперішнім віці, і чекали блаженної надії та з'явлення слави великого *Бога й Спаса нашого Христа Ісуса*, що Самого Себе дав за нас, щоб нас визволити від усякого *беззаконства* та очистити Собі людей вибраних, у добрих ділах *запопадливих*» (Тит. 2:11–12), «*Син бо Людський* прийшов, щоб спасти *загинув*» (Матв. 18:11), «Бо коли хто втече від *нечистості* світу через пізнання *Господа й Спасителя Ісуса Христа*, а потому знов заплутуються ними та перемагаються, то останнє буває для них гірше першого» (2 Петр. 2:20).

Аналіз мовної тканини твору, в якій сформовано виявлені концептуальні поля, демонструє, що одним з провідних засобів моделювання концептуальних полів у Новому Заповіті виступають формально-змістові парадигматичні об'єднання, а саме гнізда спільнокореневих слів, або деривати. Вони представляють спосіб угруповання лексики з урахуванням семантики й словотвірних зв'язків — дериваційний ряд (або дериваційне гніздо) — у складі яких спільнокореневі слова пов'язані значенням, граматичними властивостями, морфемною та словотвірною структурою. Оскільки дериваційні об'єднання слів пов'язані між собою семантичними зв'язками, вони вербалізують спільні текстові ознаки концептів. У творі це одиниці, які є «частиною внутрішньої форми тексту, сполучними стрижнями, що втілюють у повторах слів і морфем його онтологічну єдність» [Шкуропацкая 2004 : 26] і слугують реалізації внутрішньотекстових зв'язків і відношень. Вони формуються в процесі породження тексту як складне смислове ціле, їхні типи неоднакові за ступенем актуалізації своїх формально-семантичних зв'язків і відношень. Детермінаційні відношення між членами ряду дозволяють розглядати його як цілісний об'єкт, що представляє систему зв'язків між одиницями, які в нього входять.

Серед дериваційних рядів у концептосфері Нового Заповіту найчисленнішим є ряд для найменування віри, що свідчить про його актуальність і вагу для формування відповідного концепту. Як показує текстовий матеріал, поняття віри є містким, що знаходить відображення в дериваційній взаємодії численних мовних одиниць, значення яких проєктуються на динаміку відтворення його в тексті. У дериваційний ряд на позначення віри входять слова *віра, вірувати, вірити, віруючий, вірний, повірити, вірувати, увірувати, невіра, невірство, недовірство, маловірство, маловірний, нововірець*, наприклад:

«А коли ми дізнались, що людина не може бути виправдана ділами Закону, але тільки *вірою* в Христа Ісуса, то ми *ввірували* в Христа Ісуса, щоб нам виправдатися *вірою* в Христа, а не ділами Закону. Бо жадна людина ділами Закону не буде виправдана!» (Гал. 2:16), «Він сказав їм: Через ваше *маловірство*. Щиру правду кажу вам: коли маєте *віру*, як зерно гірчиці, скажете цій горі: Перейди звідси туди — і вона переїде; і ніщо не буде для вас неможливим» (Матв. 17:20), «І сказав Ісус сотникові: Іди, і як *повіри*в ти, нехай так тобі й станеться! І тієї ж години одужав слуга його» (Матв. 8:13), «І коли он траву, що сьогодні на полі, а взавтра до печі викидається, Бог так зодягає, скільки ж краще зодягне Він вас, *маловірні!*» (Лук. 12:28), «Та все зачинило Писання під гріх, щоб *віруючим* була дана обітниця з *віри* в Ісуса» (Гал. 3:22), «Потім каже Хомі: Простягни свого пальця сюди, та на руки Мої подивись. Простягни й свою руку, і вклади до боку Мого. І не будь ти *невіруючий*, але *віруючий!* А Хома відповів і сказав Йому: Господь мій і Бог мій!» (Іван. 20:27).

Значним концептотвірним потенціалом відзначається також дериваційний ряд на позначення поняття «гріх», який актуалізується в тексті через компоненти *грішити, згрішити, прогрішити, прогрішитися, погрішитися, грішний, гріховний, гріх, прогріх, грішник*. Ілюстраціями цього динамічного концептуального формування є такі контексти:

«І дар не такий, як те, що сталось від одного, що *згрішив*; бо суд за один *прогріх* на осуд, а дар благодаті на виправдання від багатьох *прогріхів*» (Рим. 5:16), «А Бог доводить Свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще *грішниками*. Тож тим більше спасемося Ним від гніву тепер, коли кров'ю Його ми виправдані» (Рим. 5:8), «Вірне це слово, і гідне всякого прийняття, що Христос Ісус прийшов у світ спасти *грішних*, із яких перший то я» (2 Сол. 4:15), «Бо хай *гріх* не панує над вами, ви бо не під Законом, а під благодаттю. Що ж? Чи будемо *грішити*, бо ми не під Законом, а під благодаттю? Зовсім ні!» (Рим. 6: 14), «А коли *прогрішиться* твій брат проти тебе, іди й йому викажи поміж тобою та ним самим; як тебе він послухає, ти придбав свого брата» (Матв. 18:15), «Ви в Ньому були й обрізані нерукотворним обрізанням, скинувши людське тіло *гріховне* в Христовім» (Кол. 2:11).

Системний план лексики на позначення спасіння великою мірою стилується найменуваннями, здатними до деривації. Так, у тексті розгортається словотвірний ряд на позначення спасіння, сформований лексемами *спасати, спасатися, спасений, спасіння, Спаситель, Спас*, наприклад:

«Через це переносу я все ради вибраних, щоб і вони доступили *спасіння*, що в Христі Ісусі, зо славою вічною» (2 Тим. 2:10), «Та ми віруємо, що *спасемося* благодаттю Господа Ісуса так само, як і вони» (Дії 15:11), «І вона вродить Сина, ти ж даси Йому ймення Ісус, бо *спасе* Він людей Своїх від їхніх гріхів» (Матв. 1:21), «Бо це добре й приємне *Спасителеві* нашому

Богові, що хоче, щоб усі люди спаслися, і прийшли до пізнання правди» (1 Тим. 2:3), «Хто увірує й охреститься, буде *спасений*, а хто не увірує засуджений буде» (Мар. 16:16), «Звіщаю ж вам, браття, Євангелію, яку я вам благовістив, і яку прийняли ви, в якій і стоїте, Якою й *спасається*, коли пам'ятаєте, яким словом я благовістив вам, якщо тільки ви ввірували не наосліп» (1 Кор. 15:1).

Активне залучення дериваційних засобів до продукування концептуальних утворень тісно пов'язане з їхньою текстовою значущістю, воно є індикатором важливості позначуваних ними понять для моделювання концептосфери Нового Заповіту.

Таким чином, вивчення одиниць репрезентації концептів у їхньому функціонуванні та взаємодії в загальній структурі тексту свідчить, що висока активність і різноманітність мовних засобів спостерігаються саме в тих концептуальних полях, яким властива висока частотність уживання в концептосфері Нового Заповіту, а отже, найбільша смислова вага. Це служить стимулом до максимальної активізації всіх можливих функційних елементів текстової матерії для якомога повнішого відтворення важливих для твору параметрів. Проте така активізація системних об'єднань концептотвірних засобів відзначена при формуванні не всіх провідних концептів. Наприклад, обмеження для використання можливостей деривації та синонімії лежать у самій природі мовної системи, яка диктує свої правила їх використання. Так, найпоширеніше в досліджуваному тексті ключове найменування *Ісус Христос*, яке не утворює парадигматичних груп, компенсує їх відсутність високою частотністю вживання цієї номінації в тексті. Також спостерігаємо розгортання низки численних умовносинонімічних найменувань Ісуса Христа, що значно розширює концептуальний простір. Це свідчить про те, що при конструюванні провідних концептуальних утворень мовна система твору активізує всі можливі ресурси для їх об'єктивації. Такі, наприклад, найменування, як «віра» і «спасіння», у Новому Заповіті не вступають у синонімічні об'єднання, але разом з тим характеризуються наявністю значних словотвірних рядів, які забезпечують чимале кількісне їх представлення в текстовому просторі.

Отже, активність мовних засобів, спрямована на створення провідних текстових концептів, формування багатства й різноманітності їхніх інтерпретаційних полів, свідчить про те, що ці концепти пов'язані з найбільш комунікативно значущими текстовими параметрами, дослідження яких відкриває можливості для тлумачення твору, виявлення його сутнісних характеристик, відтворення провідних тем та ідей.

ЛІТЕРАТУРА

- Адмони В. Г. Система форм речевого висказування. Санкт-Петербург : Наука, 1994. 153 с.
- Апресян Ю. Д. Современные методы изучения значений и некоторые проблемы структурной лингвистики. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. С. 102–149.
- Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопр. когнитив. лингвистики*. 2004. № 1. С. 18–37.
- Болотнова Н. С. Филологический анализ текста: пособие для филологов : в 4 ч. Томск : ТГПУ, 2003. Ч.4. 119 с.

- Болотнова Н. С. Художественный текст в коммуникативном аспекте: поиск ключей к эстетическому коду. *Слово. Семантика. Текст* : сб. науч. тр. 2002. С. 137–143.
- Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва : Рус. словари, 1996. 416 с.
- Левицкий В. В., Стернин И. А. Экспериментальные методы в семасиологии. Воронеж : Воронеж. гос. ун.-т., 1989. 193 с.
- Пименова М. В. О типовых структурных элементах концептов внутреннего мира (на примере концепта душа). *Язык. Этнос. Картина мира* : сб. науч. тр. / отв. ред. М. В. Пименова. Кемерово, 2003. С. 28–39.
- Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. 307 с.
- Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ : [б. в.], 1998. 191 с.
- Шкуропацкая М. Г. Деривационная системность лексики (на материале русского языка) : дис. ... д-ра филол. наук Кемерово, 2004. 442 с.

ДЖЕРЕЛА

- Біблія Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької наново перекладена / пер. І. Огієнка. Київ : Укр. Бібл. Т-во, 1992. 1255 с.
- СУМ Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1970–1980.

REFERENCES

- Admoni V. G. (1994). Sistema form rechevogo vyskazyvaniya. Saint Petersburg: Nauka. [In Russian].
- Apresian Yu. D. (1963). Sovremennye metody izucheniya znachenij i nekotorye problemy strukturnoj lingvistiki. *Problemy strukturnoi lyngvistiki*. Moscow : Izdatel'stvo AN SSSR, 102–149. [In Russian].
- Boldyrev N. N. (2004). Kontseptual'noe prostranstvo kognitivnoj lingvistiki. *Voprosy kognitivnoj lingvistiki*, (1), 18–37. [In Russian].
- Bolotnova N. S. (2003). Filologicheskij analiz teksta: posobie dlya filologov: in 4 parts. Tomsk: THPU. Part 4. [In Russian].
- Bolotnova N. S. (2002). Hudozhestvennyj tekst v kommunikativnom aspekte: poisk klyuchej k esteticheskomu kodu. *Slovo. Semantika. Tekst: sbornik nauchnyh trudov*, 137–143. [In Russian].
- Vezhbickaya A. (1996). Yazyk. Kul'tura. Poznanie. Moscow: Russkie slovari. [In Russian].
- Levickij V. V., Sternin Y. A. (1989). Eksperimental'nye metody v semasiologii. Voronezh: Voronezhskij gosudarstvennyj universitet. [In Russian].
- Pimenova M. V. (2003). O tipovyh strukturnyh elementah konceptov vnutrennego mira (na primere koncepta dusha). *Yazyk. Etnos. Kartina mira: sbornik nauchnyh trudov*. M. V. Pimenova (Resp. Ed.). Kemerovo, 28–39. [In Russian].
- Prihod'ko A. N. (2013). Koncepty i konceptosistemy. Dnepropetrovsk: Belaya E. A. [In Russian].
- Radziievska T. V. (1998). Tekst yak zasib komunikatsii. Kyiv: [no publ.]. [In Ukrainian].
- Shkuropatskaya M. G. (2004). Derivacionnaya sistemnost' leksiki (Na materiale russkogo yazyka). D. of Philol. Sc. Diss. Kemerovo. [In Russian].

SOURCES

- Bibliia Bibliia abo knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi y hretskoi nanovo perekladena. (1992). I. Ohienko (Transl.). Kyiv: Ukrainske Bibliine Tovarystvo. [In Ukrainian].
- SUM Slovnyk ukrainskoi movy : in 11 vols. (1970–1980). I. K. Bilodid (Chief Ed.). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

L. L. SHEVCHENKO

The Ukrainian Lingua-Information Fund of NAS of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Email: larisa_shevchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8467-4285>

SOME ASPECTS OF LANGUAGE REALIZATION OF TEXTUAL CONCEPTS (based on the material of the new testament leading concepts)

The article is devoted to the analysis of the leading concepts of the New Testament («Jesus Christ», «faith», «salvation», «sin»), and finding out the means of their forming. The concepts under study appear as multidimensional text formations, complex structural units with large sets of verbalizers, organized by associative and semantic fields. Such conceptual activity of language tools in the creation of conceptual structures is due to the fact that these concepts play an important structural role in revealing the meaning of the text, its important communicative tasks, objectify the main thematic lines, the most important semantic dominants associated with the leading biblical ideas created by the context of the whole.

The study of the conceptual fields composition through the clarification of lexical-semantic and syntactic means of their deployment allows us to reveal the content of the studied concepts, presenting them as multidimensional formations formed by interrelated components that nominate them. Concepts empirically generalize the contexts in which they appear, forming a coherent and structured content space organized by conceptual fields.

An important part of the textual concepts study is the analysis of speech phenomena involved in their creation. Language explication of conceptual formations occurs largely at the paradigmatic level, which is a set of identical units, — through the means of synonymy (general, contextual and conditional synonyms) and derivation. Representing objects in a voluminous and diverse way, synonymous and derivational tools develop concepts, giving them a fairly comprehensive description.

A significant activity of language tools aimed at creating leading text concepts, at forming the richness and diversity of their interpretive fields, indicates the fact that such concepts are associated with the most communicatively significant text parameters, the study of which opens up opportunities for text interpretation, its essential characteristics identification, leading themes and ideas reproducing.

Keywords: New Testament, conceptual formations, leading biblical concepts, linguistic embodiment of concepts, conceptual activity of language means.

Дата надходження до редакції — 01.12.2022

Дата затвердження редакцією — 07.12.2023